

ДЕЯКІ ПІДСУМКИ ЕПІДЕМІОЛОГІЧНИХ СПОСТЕРЕЖЕНЬ І ПРОВЕДЕННЯ ПРОТИЕПІДЕМІЧНИХ ЗАХОДІВ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЧНОГО ПІДЙОМУ ЗАХВОРЮВАНОСТІ НА ГРИП У ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

В.І. Денисенко, Т.А. Біломеря, Т.І. Філіпова, О.О. Демкович,
Є.М. Копиріна, Л.І. Єктова, Д.Г. Чорний (Донецьк)
Донецька обласна санепідстанція

Резюме. Наведено деякі підсумки епідеміологічних спостережень щодо грипу в Донецькій області. Показано шляхи проведення проти епідемічних заходів під час пандемічного підйому захворюваності на грип в області.

Ключові слова: грип, захворюваність, епідситуація, Донецька область.

Сучасна епідеміологічна ситуація з грипу та гострих респіраторних вірусних інфекцій (ГРВІ) в Україні неодноразово досліджувалась вітчизняними науковцями. Визначено особливості епідемічного процесу протягом останнього десятиліття, у т.ч. характерні риси пандемічного підйому захворюваності на грип у 2009–2010 рр. [1–5].

У Донецькій області, як і в цілому по Україні, щорічно спостерігаються сезонні епідемічні підйоми захворюваності на грип та ГРВІ. Останніми роками в області на ці інфекції захворіло 0,8–1 млн осіб, або кожний

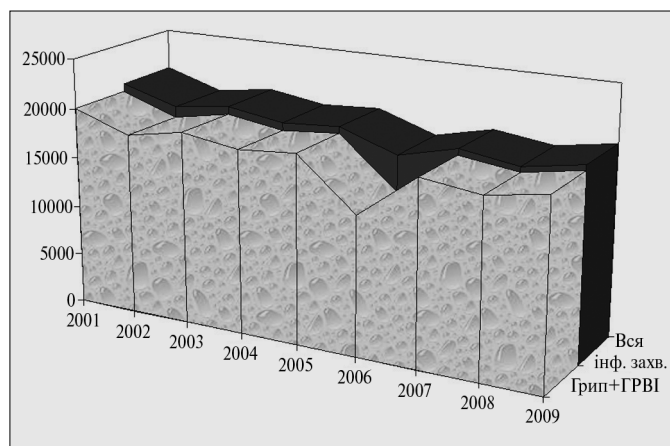
4–5-й житель регіону. Понад 30% усіх зареєстрованих протягом року випадків припало на період сезонного підйому (переважно грудень–березень). Майже щороку фіксувалося 1–2 летальні випадки від сезонного грипу.

Протягом передостанніх 3 років (2006–2008), незважаючи на постійну загрозу ускладнення епідемічної ситуації з грипу, вона була відносно благополучною: показники захворюваності знаходилися на рівні, нижчому за показники епідемічного порогу.

У 2009 р. в Донецькій області захворюваність на грип та ГРВІ порівняно із загальнодержавними показниками була нижчою на 38,4 і 47,8% відповідно. Водночас, зафіксовано її незначне зростання (на 4,2%) відносно попереднього року за рахунок 11 (25%) адміністративних територій області.

Сезонний підйом захворюваності зареєстровано протягом жовтня–грудня. Найвищий її рівень зафіксовано у грудні.

Активізація епідемічного процесу позначилася на 45-му тижні епідеміологічного моніторингу, коли захворюваність перевищила рівень попереднього тижня удвічі і показник епідемічного порогу на 4,5%. Порівняно з аналогічним періодом 2008 р. інтенсивність епідемічного процесу збільшилась в 1,8 разу. У зв'язку із закриттям з 02.11.2009 р., згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 30.11.2009 р. № 1152 та рішення державної надзвичайної проти епідемічної комісії (НПК) при Кабінеті Міністрів, усіх учбових і дошкільних закладів країни, у т.ч. Донецької області,

Рис. 1. Захворюваність на грип і гострі респіраторні вірусні інфекції у Донецькій області за 2001–2009 рр. на тлі загальної інфекційної захворюваності (на 100 тис. населення)

перевищення епідопору було переважно за рахунок дітей раннього віку (на 74,1%) і дорослого населення (на 19,3%), тривало 1 тиждень.

На 46-му тижні захворюваність знизилась до рівня, нижчого за епідемічний поріг. У зв'язку з цим на засіданні обласного оперативного штабу 19.11.2009 р. вирішено надати пропозиції головному державному санітарному лікарю України щодо відміни прийнятих на державному рівні рішень відносно обмежувальних протиепідемічних (карантинних) заходів у Донецькій області. З 20.11.2009 р. в області поновлено учбово-виховний процес в усіх учбових і дошкільних закладах.

Повернення дітей в організовані колективи, на тлі активної циркуляції збудників грипу серед населення, сприяло заносу інфекції в учбово-виховні заклади та інтенсивному її поширенню.

З 49-го тижня епідмоніторингу (26.11–02.12.2009 р.) в області, при неепідемічному рівні загальної захворюваності (52,0 на 10 тис. нас. – на 29,8% нижче за епідопорог), зареєстровано інтенсивне її зростання серед дітей, переважно школярів. Показник захворюваності дітей шкільного віку (211,5 на 10 тис. цієї категорії) перевищив епідемічний рівень (152,8) на 38,4% і рівень попереднього тижня в 2,7 разу. Перевищення епідемічного рівня серед школярів зафіксовано на 24 (54%) адміністративних територіях, найінтенсивніше (вище у 2–4 рази) – у містах Держинську, Новогродівці, Маріуполі та Добропільському, Тельманівському, Амвросієвському, Краснолиманському, Першотравневому районах. Загальний показник захворюваності в цей період перевищив рівень епідемічного порогу на 7–20% в одному місті та трьох районах.

У зв'язку з погіршенням епідемічної ситуації місцеві територіальні органи виконавчої влади, за поданням головних державних санітарних лікарів міст та районів, з 01.12.2009 р. ввели обмежувальні заходи в учбово-виховних закладах. З приводу відсутності на заняттях понад 20% учнів через захворюваність на грип та ГРВІ призупинено учбовий процес в окремих школах та класах і групах шкіл, гімназій, ліцеїв, училищ, технікумів, коледжів і дошкільних дитячих установ.

Зростання захворюваності зареєстровано і на 50-му тижні епідмоніторингу. Показник захворюваності (96,2 на 10 тис. нас.) перевищив рівень попереднього тижня на 84,8% і епідемічний поріг (93,2) на 3,2%. Порівняно з аналогічним періодом минулого року захворюваність зросла в 2,6 разу. Перевищення епідемічного порогу зафіксовано на 18 адміністративних територіях області, знову за рахунок дітей, переважно шкільного віку (на 207,8%). Захворюваність дорослих залишилась нижчою за епідопорог на 8,8%.

Для стабілізації епідситуації постановою в.о. головного державного санітарного лікаря області 17.12.2009 р. №7/035 «Про введення запобіжних заходів щодо припинення розповсюдження захворюваності на

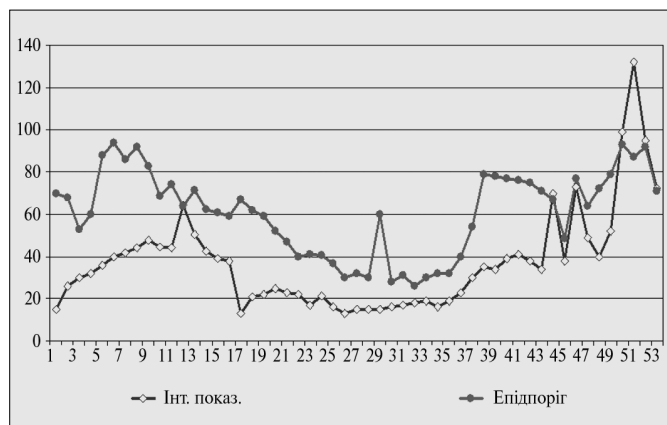

Рис. 2. Захворюваність на грип та гострі респіраторні вірусні інфекції у Донецькій області за 2009 р. порівняно з пороговими показниками (на 10 тис. населення)

ГРВІ та грип» з 21.12.2009 р. призупинено роботу всіх загальноосвітніх шкіл, гімназій, ліцеїв, шкіл-інтернатів, вузів I–IV рівнів акредитації, закладів позашкільної освіти, що сприяло зниженню захворюваності. З 06.01.2010 р. розпочато відновлення учбово-виховного процесу у цих закладах залежно від епідемічної ситуації на кожній адміністративній території.

У січні-лютому 2010 р. в області стабілізувався та знизився рівень захворюваності на 42,4–49,9% від епідемічного порогу, що спостерігалось на всіх адміністративних територіях і в усіх вікових та соціальних групах населення.

На 8-му тижні 2010 р. захворюваність на грип та ГРВІ зберігалася на рівні, нижчому за епідемічний поріг (на 49,9%). Однак у віковій групі 0–2 роки перевищено показник епідопорогу на 8,7%, 3–6 років – на 25,6%, серед школярів – на 18,9%. Підвищена активність епідемічного процесу серед школярів спостерігалася на 13 (30%) адміністративних територіях області, в т.ч. в містах Горлівці, Єнакієвому, Сніжному, Слов'янську. Захворюваність дорослих була нижчою за епідопорог на 70,0%.

З початку введеного МОЗ України моніторингу (з 30.10.2009 р.) загальна кількість захворілих на грип, ГРВІ та їх ускладнення в області станом на 01.03.2010 р. становила 512214 випадків (11,6% населення області), у т.ч. дітей до 18 років – 265702 (51,8% серед захворілих та 37,7% дитячого населення). Стационарне лікування отримали 29428 (5,7%) хворих, з них 29229 виписано у зв'язку з одужанням. Померло з діагнозом «грип, пневмонія» 188 осіб (0,036% від числа захворілих за означеної період та 0,64% від числа госпіталізованих), у т.ч. 12 дітей (0,004% від числа захворілих).

У 115 (61,2%) зразках секційного матеріалу встановлено грип А(Н1N1). З початку моніторингу обстежено 2432 хворих, домінуючим збудником в етіології захворювань був грип типу А (у 854 хворого), лабора-

Таблиця

Лабораторна діагностика грипу в Донецькій області (листопад 2009 р. – лютий 2010 р.)

Показник	Число осіб (проб)	Позитивних	
		абс.	%
Доставлено всього проб	2432		
У т.ч.:			
- змивів	2214		
- секц. проб	218		
<i>Методи дослідження</i>			
<i>1. ПЛР</i>			
Усього	1173	451	38,4
У т.ч.:			
- змивів	996	348	35,0
- секц. проб	177	103	58,2
<i>2. Серологічний</i>			
<i>2.1. На грип:</i>			
- А1/Каліфорнія	650	187	28,7
- А (H1N1)-Бризбен	828	70	8,4
- А (H3N2)	828	41	4,9
- В	828	29	3,5
<i>2.2. На парагрип</i>			
1–3 типи	652	43	6,6
<i>3. Виділення вірусів на культурі МДСК</i>	164	4 грип А/Каліф.	2,4
<i>4. Люмінесцентна мікроскопія</i>			
<i>Змивів на:</i>	369	96	26,6
- грип А	369	70	19,1
- грип В	369	6	1,6
- парагрип	369	14	3,8
- аденовірус	366	5	1,4
- РС-вірус	365	10	2,7
- мікоплазма-пн.	–	–	
<i>Секційних проб на:</i>	30	4	13,3
- грип А		2	
- парагрип		1	
- мікоплазма-пн.		1	
<i>5. ІХА- імунохроматографічний</i>	103	7	6,8

Примітка. Не включено дані щодо обстежень на пандемічний грип, проведених на базі вірусологічної лабораторії центральної СЕС на початковому етапі пандемії

торно підтверджено пандемічний варіант грипу А(Н1N1) у 652 хворих.

Діагностику грипу А(Н1N1)-Каліфорнія проведено методом полімеразно-ланцюгової реакції (ПЛР) на базі ПЛР-відділення бактеріологічної лабораторії Донецької облСЕС з листопада 2009 р. та серологічним методом. Для ПЛР використано тест-системи, придбані коштом обласного бюджету та отримані централізовано з ДП «Укрвакцина» МОЗ України.

Крім того, на базі всіх 3 вірусологічних лабораторій області контролювали циркуляцію серед населення збудників грипу та ГРВІ з урахуванням вимог наказу МОЗ України від 04.12.2009 р. №922 (таблиця). Вивчали стан протигрипозного імунітету у здорового населення області.

Профілактичні та протиепідемічні заходи щодо попередження поширеності захворюваності на пандемічний грип А(Н1N1) в області здійснювалися згідно з розпорядчими документами Кабінету Міністрів України, Міністерства охорони здоров'я України, Донецької облдержадміністрації, Головного управління охорони здоров'я, обласної санепідстанції.

Прийнято розпорядження голови облдержадміністрації від 25.08.2009 р. №429 «Про затвердження плану заходів щодо запобігання та поширенню серед населення Донецької області захворюваності на грип А(Н1N1)-Каліфорнія 04/2009 та дій місцевих органів виконавчої влади в особливий період».

З метою своєчасного реагування на ускладнення епідемічної ситуації установи охорони здоров'я та санітарно-епідеміологічної служби проводили постійний моніторинг розвитку епідемічного процесу з грипу та ГРВІ, а також здійснювали протиепідемічні заходи.

У зв'язку з поширенням грипу та ускладненням епідемічної ситуації в області видано постанови головного державного санітарного лікаря Донецької області від 02.11.2009 р. №04/12 «Про додаткові заходи щодо недопущення розповсюдження на території Донецької області випадків захворювань на грип А(Н1N1)» та від 10.11.2009 р. №5/04.1 «Про впровадження проти-епідемічних заходів третього рівня безпеки розповсюдження пандемічного грипу А(Н1N1) в Донецькій області».

З 16.09.2009 р. постійно діяв обласний оперативний штаб з координації діяльності щодо запобігання виникненню серед населення захворювань на грип А(Н1N1)-Каліфорнія 04/2009 під головуванням голови облдержадміністрації. Проведено 13 засідань, де заслухано хід виконання протиепідемічних заходів, забезпеченість медичних працівників засобами індивідуального захисту, стан оснащення вірусологічних лабораторій, використання виділених з резервного фонду облдержадміністрації засобів на боротьбу з епідемією. Визначено першочергові завдання для керівників органів виконавчої влади, служб,

підприємств, закладів та установ, відповідно до фактичної епідемічної ситуації в регіонах.

Проведено посилені протиепідемічні, санітарно-гігієнічні та дезінфекційні заходи у дитячих, навчальних, оздоровчих закладах, лікарнях та закладах соціального обслуговування населення, визначені постановами головного державного санітарного лікаря Донецької області, зокрема обмежено масові культурні, спортивні, святкові (новорічні та різдвяні) заходи, введено обов'язкове опитування, огляд, термометрію для виявлення підозрілих на захворювання на грип дітей при щоденному ранковому прийомі до дитячого закладу, обов'язковий щоденний медогляд персоналу цих закладів, заборонено відвідування дітей у закритих учбово-виховних установах тощо.

Найбільш дієвим щодо впливу на стан епідемічної ситуації було тимчасове призупинення роботи учбово-виховних закладів, яке впроваджувалося в області для всіх цих закладів у листопаді (на 3-му тижні), грудні-січні (2-му тижні) та частково, залежно від епідемічної ситуації на кожній адміністративній території і навіть у кожному закладі, у проміжках між цими термінами та після них. Станом на 01.03.2010 р. учбово-виховний процес повністю відновлено.

Для надання стаціонарної медичної допомоги задіяно мережу госпітальної бази (2,9 тис. ліжок, у т.ч. 1,5 тис. для дітей). Перепрофільовано 623 ліжка інфекційних відділень, у т.ч. 150 дитячих. Для надання інтенсивної та реанімаційної допомоги функціонувало 73 реанімаційних ліжка.

Додатково (у разі несприятливого розвитку епідемічної ситуації) передбачено перепрофільовання та розгортання до 5,0 тис. ліжок для хворих на грип.

Медичне обслуговування населення у епідемічний період організовано з переважним наданням медичної допомоги хворим вдома, медпрацівників забезпечено сумками-укладками для надання невідкладної медичної допомоги та санітарним транспортом. При амбулаторно-поліклінічних відділеннях працювали пункти невідкладної медичної допомоги. Всі лікарні надавали допомогу відповідно до «Алгоритмів надання медичної допомоги хворим на грип», затверджених Міністерством охорони здоров'я України.

Передбачено залучення резерву додаткових матеріальних і кадрових ресурсів для проведення профілактичних, лікувально-діагностичних та протиепідемічних заходів. Отримано з резервного фонду державного бюджету України та закуплено за його рахунок медикаментів і виробів медичного призначення на загальну суму 28,8 млн грн. З резервного фонду обласного бюджету виділено 1,0 млн грн для оснащення реанімаційного відділення, придбання дезінфекційних засобів, тест-наборів для діагностики грипу А(Н1N1) в ПЛР. З місцевих бюджетів міст і районів області виділено 6,6 млн грн. За рахунок гуманітарної допомоги отримано (придбано) медикаментів на суму 2 млн грн, виробів

медичного призначення – 1,1 млн грн, медичної апаратури – 5,6 млн грн.

Санепідслужба проводила постійний контроль за виконанням протиепідемічних заходів на об'єктах епідемічного ризику, в т.ч. за дотриманням теплового, дезінфекційного режиму, маскового режиму. Приймалися адміністративні заходи, згідно з санітарним законодавством. З початку моніторингу перевірено 17181 об'єкт, виявлено порушення санітарно-протиепідемічного режиму на 2639 з них, притягнуто до адміністративної відповідальності 2310 керівників підприємств, установ та посадових осіб, винесено 3119 приписів і 225 постанов про тимчасове призупинення об'єктів.

Стан готовності об'єктів, які забезпечують життєдіяльність населення в умовах складної епідемічної ситуації з грипу, регулярно обговорювався на засіданнях обласного та регіональних оперативних штабів, надзвичайних протиепідемічних комісій, засіданнях комісій з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій.

Проведено широку санітарно-освітню роботу в усіх засобах масової інформації. З початку епідемії зроблено 1853 виступи по радіо, 428 – по телебаченню, підготовлено 553 публікації у пресі, інформація щодо епідемічної ситуації з грипу та ГРВІ щоденно оновлювалася на Інтернет-сайтах облдержадміністрації та обласної СЕС.

Слабкою ланкою у проведенні профілактичних заходів була вакцинація. В умовах відсутності в Україні зареєстрованих вакцин проти пандемічного грипу, дискусій, розгорнутих у засобах масової інформації щодо імунізації (як проти сезонного, так і проти пандемічного грипу), не чітко визначеної позиції Міністерства охорони здоров'я з цього питання, серед населення,

а в деякій мірі і серед медичних працівників сформувався негативна суспільна думка щодо необхідності імунізації, передусім проти сезонного грипу. В результаті в області отримали щеплення проти цієї інфекції лише 19772 особи з груп медичного та епідемічного ризику – найменша кількість за передостанні 10 років.

Проведено орієнтовні розрахунки та визначено обсяги імунізації населення проти пандемічного грипу, затвержені на засіданні обласної протиепідемічної комісії при облдержадміністрації 03.02.2010 р. Усього по області заплановано на вакцинацію 131,9 тис. осіб групи ризику, у т.ч. 24,5 тис. медпрацівників, яку так і не провели внаслідок відсутності вакцини.

Висновки

Отже, пандемічний підйом захворюваності, викликаний вірусом грипу А(Н1N1), у Донецькій області мав певні відмінності порівняно з іншими регіонами країни та епідеміями грипу попередніх років у Донбасі. Консолідація зусиль з боку органів влади різних рівнів управління, причетних служб та відомств, низка організаційних заходів, своєчасне впровадження посиленних протиепідемічних, обмежувальних заходів сприяли відносно керованому перебігу епіпроцесу та стриманню поширення захворюваності. Однак відсутність доступності до пандемічних вакцин, неоднозначне ставлення до щеплень проти сезонного грипу звели до мінімуму застосування імунізації як засобу профілактики цієї інфекції у період пандемічного підйому захворюваності.

Використання досвіду боротьби з пандемією є запорукою успішної організації профілактики грипу в подальшому.

Список літератури

1. Васильєва Н. А. Результати оперативного епідеміологічного аналізу епідемії грипу та інших ГРВІ 2009 р. на Тернопільщині / Н. А. Васильєва, М. А. Андрейчин, Л. Я. Дементьєва // Профілактична медицина. – 2009. – № 1 (9). – С. 15–19.
2. Грип: моніторинг і прогноз розвитку епідемічної ситуації, епідеміологічні особливості епідемії грипу А/Н1N1 в Україні в епідемічному сезоні 2009–2010 рр. та першочергові заходи протидії / В. М. Князевич, Л. М. Мухарська, І. В. Шпак [та ін.] // Інфекційні хвороби. – 2010. – № 1 (59). – С. 5–14.
3. Епідемія грипу 2009 р. у західному регіоні України: вікові аспекти, етіологічна структура / О. П. Волосовець, Н. А. Васильєва, С. С. Дністрян [та ін.] // Інфекційні хвороби. – 2009. – № 4. – С. 28–33.
4. Іваськів О. Пандемічний грип: аналіз минулого епідемічного сезону / О. Іваськів // СЕС: профілактична медицина. – 2010. – № 6. – С. 24–25.
5. Порівняльна характеристика сезонних епідемії грипу останнього десятиліття та пандемічного підйому / С. І. Доан, А. П. Міроненко, О. С. Голубка [та ін.] // Проф. медицина. – 2010. – № 4 (12). – С. 19–23.

Некоторые итоги эпидемиологических наблюдений и проведение противоэпидемических мероприятий во время пандемического подъема заболеваемости гриппом в Донецкой области

*В.И. Денисенко, Т.А. Беломеря,
Т.И. Филиппова, О.О. Демкович, Е.М. Копырина,
Л.И. Ектова, Д.Г. Чорный (Донецк)*

Представлены некоторые итоги эпидемиологических наблюдений относительно гриппа в Донецкой области. Показаны пути проведения противоэпидемических мероприятий во время пандемического подъема заболеваемости на грипп в области.

Ключевые слова: грипп, заболеваемость, эпидситуация, Донецкая область.

Some results of epidemic control and carrying out antiepidemic measures during the time of pandemic raise of flu disease in Donetsk region

*V.I. Denysenko, T.A. Bilomerya,
T.I. Filippova, O.O. Demkovich, Ye.M. Kopyrina,
L.I. Yektova, D.G. Chorniy (Kyiv)*

Some results of epidemiological control concerning flu in Donetsk region have been given. Ways of carrying out anti-epidemic measures during the time of pandemic raise of flu diseases in the region have been shown.

Key words: flu, disease, epidsituation, Donetsk region.

Рецензент: д-р мед. наук О.І. Гриневич.